

KOTIMAISEN KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA GRANSKNING AV INHEMSK LITTERATUR

OLAVI BORG: *Suomen puolueideologiat* (Politiikan tutkimuksia 5). WSOY. Helsinki 1964. Liitteinen 318 sivua.

Poliittisten ohjelmien merkitys käytännön politiikan ja poliittisen mielipiteenmuodostuksen kannalta ei ole ensisijaista laatua. Useimmat kansalaiset eivät ole selvillä edes oman puolueensa ideologiasta ja käytännön poliitikkojen mielestä ohjelmien »harmaa teoria» on perin etäällä politiikan arkipäivästä, esimerkiksi eduskunnan valiokuntatyöstä. Välillisesti ohjelmien vaikutus kansalaisten ja puolueitten kannanottoihin on kuitenkin tuntuva. Eduskuntaryhmien poliittiset linjat seuraavat, niin pitkälle kuin se monen puolueen maassa on mahdollista, ohjelmien yleislinjoja ja politiikan yleislinjoista taas useat äänestäjät saavat sen kuvan puolueesta, joka heidän kannaltaan on ratkaiseva ja riittävä. Ja edelleen: ohjelmien merkitys tulee esille varsinkin puolueen sisäisissä kriisitiloissa. Tavallisesti keskustelu tällöin siirtyy, saatuaan ensin sytykkeen vaikkapa henkilökysymyksestä, ideologian alueelle, missä vaiheessa vastapuolta ryhdytään moittimaan harhaoppisuudesta. Myös ohjelmien muuttumisella voi olla käytännöllisiä seurauksia. Niinpä kokoomuksen uuden ohjelman siirtyminen askelen keskustaan päin saattoi — tietysti vain osaltaan — helpottaa sittemmin virinnyttä hallitusyhteistyötä keskustapuolueiden kanssa.

Ohjelmien merkitys on tosin vuosikymmenien kuluessa ollut muutosten alainen, mikä näkyy myös ohjelmien muodossa ja sisällössä. Tilapäistä, suppeista vaalijulistuksista ohjelmat laajenivat vähitellen yksityiskohtaisiksi, täsmällisiksi ja mittaviksi periaatekokoelmiksi, kunnes niiden kohdalla on jälleen teollisessa yhteiskunnassa tapahtunut lyhentymistä ja yleistymistä, jopa eräät puolueet yrittävät tulla toimeen kokonaan ilman ohjelmia.

Edellä esitetyn tapaisia havaintoja on tehty mm. historiallisissa tutkimuksissa, mitä tutkimustapaa on tähän mennessä pääasiallisesti käytetty poliittisia aatesuuntia ja puolueideologioita eriteltäessä. Viime vuosina puolueohjelmien tutkimus on kuitenkin saanut uusia muotoja. Laajentumista on tapahtunut mm. sisältöanalyysin alueelle. Tietyn ajanjakson ohjelmista on tehty analyttisiä poikittaisleikkauksia ja saatu täten tarkka kuva ohjelmien kirjaimellisesta sisällöstä. Mutta näitä analyysejä ei useinkaan ole kytketty olennaiseen taustaansa, minkä vuoksi sen paremmin politiikka kuin ihmisetkään eivät ole päässeet niitä elävöittämään. Väitöskirjassaan »Suomen puolueideologiat» Olavi Borg tekee tämän toteamuksen ja ehkä juuri siihen perustuen hän omassa tutkimuksessaan käyttääkin sekä historiallista että analyttistä menetelmää.

Borgin tarkastelun kohteena ovat seuraavat puolueet ja ohjelmat: ruotsalainen kansanpuolue (ohjelma vahvistettu vuonna 1937), Suomen kansan demokraattinen liitto (1949), maalaisliitto (1950), Suomen kansanpuolue (1951), Suomen sosialidemokraattinen puolue (1952), kansallinen kokoomus (1957), Suomen kommunistinen puolue (1957) ja Suomen pientalonpoikien puolue (1959). Tekijän viaksi ei ole laskettava sitä, etteivät maalaisliiton vuonna 1962 valmistunut, melkoisesti uusiutunut ohjelma sen paremmin kuin myöskään viimeistelyvaiheessa oleva ruotsalaisen kansanpuolueen uusi ohjelma ole ehtineet analyysiin mukaan. Mittausteknisistä syistä ja vertailukelpoisuuden varmistamiseksi on Borgin tutkimus rajoitettu pelkästään puolueiden yleisohjelmiin alan muun materiaalin jäädessä tarkastelun ulkopuolelle. Rajoituksesta johtuva puute on ehkä tuntuvin ohjelmien selitysteosten kohdalla, jotka olisivat saattaneet auttaa oikeitten korostusten löytämisessä niissä tapauksissa, jolloin ao. ohjelmakohtat on formuloitu epämääräisiksi ja vaikeasti tulkittaviksi. Mainitunlaisia teoksia ei kuitenkaan ole laadittu kaikissa puolueissa, joten niistäkään ei olisi saanut kautta linjan tukea. Ohjelmatekstien ohella tekijä onkin turvautunut ja hankkinut lisävalaistusta puolueitten arkistomateriaalista sekä eräiden, ohjelman laatimista läheltä seuranneitten johto- ja toimihenkilöitten haastatteluista.

Borg asettaa tutkimukselleen kaksi päätaavoitetta: ohjelmien sisällön vertailun sekä analyysimenetelmien kokeilun. Ohjelmien sisällön tarkastelu aloitetaan selostamalla niiden historiallista taustaa ja välitöntä syntyprosessia, minkä jälkeen seuraa työn painopisteluku, puolueiden ideologisen perusjärjestyksen laatiminen.

Historiallisen katsauksen yhteydessä tulee selvästi esiin, kuinka ao. ajankohdan poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset ilmiöt sävyttävät huomattavalla tavalla ohjelmaa, joka on tarkoitettu olemaan voimassa vuosia, ehkä vuosikymmeniä. Tämä yhteys selittää nähtävästi osaltaan myös sen, että tekijä joutuu useammassa kohdassa huomauttamaan ohjelmassa korostettavan tiettyjä kohtia »taktillisista» syistä (vaikka lieneekin vaikeaa vetää rajaa siinä suhteessa, mikä poliittisen puolueen ohjelmassa on »taktiikkaa», mikä ei). Tutkimustehtävän rajoittaminen koskettelemaan vain ohjelman laatimisen välittömiä esivaiheita on syynä siihen, ettei lukija saa vastausta kysymykseen, joka herää juuri historiallisen osan yhteydessä ja johon annettu vastaus olisi saanut paremmin ymmärtämään uutta ohjelmaa: missä olennaisissa suhteissa tarkasteltava ohjelma eroaa edeltäjästään. Ohjelman uudistusprosessin kuvaus taas on saanut eri puolueiden kohdalla melko vaihtelevaa syvyyttä, riippuen aivan ilmeisesti siitä, kuinka kukin puolue on suostunut antamaan tietoja ohjelmauudistukseen liittyvistä taustatekijöistä, motiiveista ja esikuvista. Parhaiten tuntuu tekijä päässeen kurkistamaan kansallisen kokoomuksen kulissien taakse, jonka kohdalla ohjelmatyön tarkastelu tapahtuu ikäänkuin sisästäpäin nähtynä.

Puolueiden ideologisen perusjärjestyksen laatimiseksi vastataan tutkimuksessa kysymyksiin: mitä aiheita kussakin ohjelmassa käsitellään, miten puolue eri asioihin asennoituu ja kuinka kannanottoja perustellaan. Mittausten ja luokitusten tuloksena puolueet sijoittuivat ohjelmansa sisällön perusteella oikealta vasemmalle seuraavaan järjestykseen: kokoomus, ruotsalainen kansanpuolue, Suomen kansanpuolue, maalaisliitto, Suomen pientalonpoikien puolue, Suomen sosialidemokraattinen puolue, Skdl ja Suomen kommunistinen puolue. Tästä järjestyksestä esiintyi kuitenkin asiayhteydestä riippuen runsaasti poikkeuksia. Esimerikiksi valtiollisen toiminnan ja kulttuuripolitiikan aloilla sijoittuivat toiseen ryhmään Skp ja Skdl, toiseen kaikki muut puolueet, kun taas sosiaalipolitiikassa rajalinja kulki maalaisliiton ja Suomen kansanpuolueen välillä.

Yleisimmin tuli analyyseissä esiin kaksi ryhmitystä. Ensiksikin kokoomus, Suomen kansanpuolue ja ruotsalainen kansanpuolue eivät kertaakaan kuuluneet samaan ryhmään ääri vasemmiston kanssa. Kyseinen jako ei noudata sen paremmin perinteellistä porvaristo-

vasemmisto kuin oikeisto-keskusta-vasemmisto ryhmitystäkään. Borg katsookin pääasialliseksi perusteeksi sen, että edelliset on luettava sivistyneistön perinteellisiksi puolueiksi, jälkimmäiset taas kansanläheisiksi joukkopuolueiksi. Maalaisliitto, pientalonpoikien puolue ja sosiaalidemokraattinen puolue sen sijaan saattoivat eri asioissa sijoittua puolueskaalan »toisesta ääripäästä toiseen». Toinen selvä rajalinja poliittisessa kentässä kulki ääri-vasemmiston ja muitten poliittisten ryhmien välillä, yhtymättä näin ollen sekään edellä mainittuihin poliittisessa kielenkäytössä tavallisimmin esitettyihin perusjaotuksiin. Eniten ohjelmallista sukulaisuutta tavattiin seuraavien puolueiden kesken: kok — kp, ml — Spp, Sdp — Spp ja Skdl — Skp. Ruotsalainen kansanpuolue jäi monesti erikoisuuteensa vuoksi omaan yksinäiseen ryhmäänsä. Vielä analyysi paljasti erään erikoisuuden puolueideologioittemme piirissä: Suomen kansanpuolueen ja pientalonpoikien puolueen ohjelmiin sisältyy vähiten omintakeisia piirteitä.

Ohjelmien sisällön erittely on Borgin tutkimuksen ansiokkain osa. Siinä tulee esiin tuloksia, joista eräät ovat yleisesti tiedossa, mutta enin osa on tuntemattoman alueen kartoittamista. Tutkimus on tältä osaltaan perusteellisen työn tulos, se on teoreettisesti hyvin hallittu, siinä on ennakkoluulottomasti sovellettu myös sosiologisia käsitteitä ja tarkastelutapoja ja ennen kaikkea ko. osan johtopäätökset on tehty luotettavin perustein.

Lopputulosten luotettavuutta ja objektiivisuutta on lisännyt useitten analyysimenetelmien käyttäminen, jolloin eri menetöt ovat testanneet toisiaan. Tutkimuksen toinen päätavoite olikin juuri analyysimenetelmien kokeilu. Tämä osa tutkimusta on jokaiselle asianharrastajalle kiintoisa ja antoisa, minkä lisäksi se lisää teoksen arvoa opinnäytteenä, mutta toisaalta analyysimenetelmien lukuisuus vaikeuttaa jossain määrin kokonaiskuvan saamista ja vähentää — yhdessä tutkimuksen runsaan teoreettisen aineksen sekä paikka paikoin liiallisuuteen viedyn vierasperäisten sanojen viljelyn kanssa — teoksen luotettavuutta tavallisen yleisön parissa. Metodikokeilut ovat tuottaneet tutkijalle jokseenkin yksinomaan myönteisiä tuloksia. Tosin Borg huomauttaa, etteivät käytetyt menetelmät pysty antamaan täydellistä vastausta puolueiden periaatteellisista asenteista. Sisällön ahtaan kuvaamisen ohella olisi hänen mielestään tarpeellista tämän tapaisissa tutkimuksissa selvittää myös asioiden välisiä suhteita. Tähän käsitykseen voidaan yhtyä, sillä tällöin nähtävästi paljastuisi myös se mahdollisuus, ettei puolue ole ohjelmassaan tahtonut korostaa sen kannalta itsestään selviä asioita. Esimerkiksi kokoomuksen periaateohjelmaan tuli maininta yksityisestä omistusoikeudesta vasta vuonna 1945, vaikka puolue syntymästään lähtien oli johdonmukaisesti esiintynyt yksityisomistuksen puolustajana.

Olavi Borg mainitsee tutkimuksensa antaneen kokemuksia myös siinä suhteessa, että analysoitaessa haastattelun avulla ihmisten mielipiteitä ja asenteita olisi hyödyllistä kartoittaa ensin ongelmat systemaattisella sisältöanalyysillä, minkä jälkeen voidaan luotettavammin valita muuttujat ja laatia väittämät. Tähän kokemukseen viitaten olisi toivottavaa, että tehtyään ensin urauurtavaa selvitystyötä ohjelma-analyysiin perustuen tekijä jatkaisi alan kartoittamista tutkimalla esimerkiksi, missä määrin nyt määritelty puolueohjelmien sisältö ja puolueitten ideologinen perusjärjestys käyvät yksiin ao. puolueiden kannattajien mielipiteiden ja asenteiden kanssa.

Onni Rantala